

KITÜNTETÉSA DOMÁNYOZÁSOK AUSZTRIA-
MAGYARORSZÁG ZSIDÓ KATONÁI RÉSZÉRE A NAGY
HÁBORÚBAN*

„Igen sok alkalmam volt zsidó hitvallású katonáinkat megfigyelnem, és nem láttam különbséget köztük, és más katonáim között; hősiességük, bámulatos elszántságuk minden dicséreten felül áll. Magyar fiúk közt, mint igaz magyarok, vállvetve küzdöttek a vérengző szerbek és azóta a hatalmas orosz ellen; a dicsőségben egyenlő részük van hős bajtársaikkal. A legkiválóbb hősök között nem egy a magyar zsidó. Nem egyszer láttam saját szemeimmel a legrettenetesebb küzdelmek kétségbeesett tusáiban őket, és emelt lélekkel bámultam a közös vitézséget, melyben minden hazafi egybeolvadt, és egyaránt kivette részét valláskülönbség nélkül. A zsidó is megmutatta, hogy éppen olyan jó hazafi, és vitéz katona, mint bárki más...”¹

– írta József Ágost főherceg,² tábornagy Szabolcsi Miksának³ egy, a harcterről 1915. január hó 15-én keltezett magánlevelében.

Megállapítása személyes tapasztalatain alapult, melyeket a fronton, a lövészárkok mellett szerzett. A kitörni készülő háború híre feltüzeltelte a zsidó közvéleményt; ha áttekintjük a világháború éveinek hivatalos, vagy félhivatalos zsidó sajtóorgánumait, a Múlt és Jövőt, Szabolcsi Miksa Egyenlőségét, vagy a cionista Zsidó Szemlét, egyértel-

* Bíró Ákos tartalékos százados, a Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhelyének munkatársa.

¹ *Egyenlőség* 1915. jan. 24./1.

² Habsburg–Lotharingiai József Ágost főherceg (Erzherzog Joseph August Viktor Klemens Maria von Habsburg-Lothringen; Alcsút, 1872. augusztus 9. – Rain bei Straubing, 1962. július 6.), József nádor apai unokája, osztrák főherceg, magyar királyi herceg, tábornagy, felsőházi tag. 1918-ban királyi helytartó, 1919-ben kormányzó, 1936-tól 1944-ig az MTA elnöke, a Vitézi Rend emigrációbeli újjászervezője, Horthy Miklós halálát követően főkapitánya.

³ Szabolcsi Miksa (Nyírtura, 1857. augusztus 27. – Balatonfüred, 1915. június 17.) újságíró, lapszerkesztő, a magyar zsidó újságírás egyik megteremtője. 1886-ban Bogdányi Mórtól megvásárolta az Egyenlőség című zsidó felekezeti és társadalmi hetilapot, melyet haláláig szerkesztett. Halála után fia, Szabolcsi Lajos vette át a lap szerkesztését.

műen a tettvágy és a hazafias büszkeség hangjait halljuk ki a sorok közül. Különböző okokból, de a zsidóság számos rétege támogatta a háborút a gyűlölt Oroszország és Szerbia ellen, a fronton pedig semmivel sem bizonyultak rosszabb katonának keresztény társaiknál.

Már a háború idején voltak olyan hangok, melyek a zsidóság háborús elkötelezettségét, honvédelmi helytállását kérdőjelezték meg, ezt pedig a közösség nem hagyhatta válasz nélkül. A neológ hitközség szócsöve, egyben a zsidó érdekvédelem első számú frontja Szabolcsi Miksa Egyenlősége volt, valójában az idézett levél is kifejezetten Szabolcsi kérdésére válaszul íródott. Ő annyira szükségét érezte annak, hogy a fronton harcolók dicsőségét úgy a zsidóság, mint a többségi keresztény társadalom részére bemutassa, hogy külön rovatot hozott létre lapjában, „*A háború körül*” címmel. A rovat terjedelme a háború előrehaladtával egyre nőtt; mind több és több dicső haditettéről tudtak beszámolni, és ezzel párhuzamosan a halálozások és sebesülések száma is megnövekedett. A harmincas évek végén, amikor a *Magyar Hadviselt Zsidók Aranyalbuma* szerkesztőbizottsága munkához látott, nagymértékben hagyatkoztak erre a rovatra, számos információ, hősi történet innen került – sokszor változtatások nélküli – átvételre. Ugyanez a rovat rendszeresen közölte a zsidó hősök részére adományozott kitüntetések, úgy a tisztikar, mint a legénység vonatkozásában.

Egyetértek Hajdu Tiborral abban, hogy a szívesen terjesztett nézet, hogy a Monarchia hadserege egyedülálló módon segítette elő és támogatta a zsidó tisztek megjelenését túlzás lenne;⁴ tény, hogy több nyugati hadseregben is hasonló volt a zsidó tisztek aránya. Nem támogatták tehát különösebben, viszont nem is akadályozták semmilyen módon, nem alkalmaztak hivatalos megkülönböztetést. A nyíltan, vagy burkoltan antiszemita hadseregekkel, mint az orosz, a francia, a porosz, vagy a román, nem is lehet összehasonlítani a Monarchia fegyveres erőit. A sorozott legénység létszáma országos arányukhoz inkább közelebb állt, mint távolabb, a tartalékos tiszti iskolát végzettek létszáma pedig többszörösen meghaladta azt. A háborúban való aktív részvétel alól sem a közkatonaként bevonuló falusi szatócs, sem a tartalékos tiszti rendfokozatot bíró ügyvéd, orvos, vagy közigazdász nem vonhatta ki magát. Deák István szerint a Monarchia közös hadseregének százalékos felekezeti megoszlása a

⁴ HAJDU 1999. 183.

következőképpen alakult a háború előtt:⁵

Felekezeti hovatartozás:	Teljes népesség:	Legénység:	Tartalékos tisztek:	Hivatásos tisztek:
Római katolikus	65,9	66,2	68,2	86,0
Görög katolikus	10,6	10,9	1,2	1,0
Görögkeleti	8,7	9,1	1,7	2,7
Evangélikus	3,5	4,3	8,6	7,8
Református	5,4	5,5	3,0	1,8
Unitárius	-	-	0,1	-
Egyéb keresztény	-	-	0,1	-
Izraelita	4,4	3,0	17,0	0,6
Mohamedán	1,2	0,8	-	-
Felekezeten kívüli	-	-	0,1	-
Összesen:	100,0	100,0	100,0	100,0

A 20. század első éveitől kezdve a zsidó sorállomány létszáma csökkenő tendenciát mutat. Ennek lehetett oka az Amerikába irányuló kivándorlás, a kikeresztelkedések magas száma miatt az asszimiláció, de az is, hogy különféle okoknál fogva a zsidó sorkötelesek valóban nagyobb arányban kaptak felmentést az aktív szolgálat alól, mint a keresztények.⁶ A háborút megelőző években a zsidó legénységi létszám egyenetlenül oszlott meg a fegyvernemek között, létszámuk a gyalogsági és lovassági alakulatoknál arányaiban alacsonyabb, míg a gazdasági és hadtáp, illetve az egészségügyi vonalon magasabb volt.

Ugyanez a jelenség figyelhető meg a tisztikarnál; ennek az lehet az egyszerű magyarázata, hogy szakmai ismereteikre való tekintettel, a legtöbbször jogi, gazdasági, orvosi, mérnöki végzettségekkel rendelkező, németül kiválóan beszélő zsidó tiszteket értelemszerűen olyan területeken alkalmazták, ahol képességeiket a legjobban lehetett kamatoztatni. A polgári életet élő zsidó ember számára fontos volt hadserege, az elvégzendő egyéves önkéntesi szolgálat teljesítése pedig értékes lehetőség volt a keresztény honfitársak rokonszenvének megnyeréséért vívott harcban; a tartalékos tiszti rang olyan megkérdőjelezhetetlen társadalmi egyenlőséget teremtett, melynek szinte nem is volt a korszakban alternatívája. Többek között ennek a lehetőségnek tudható be a tartalékos zsidó tisztek kiugróan magas, 17-18 %-os aránya, ez az arány pedig messzemenően meghaladta bármely más ország hadseregéét. Ennek az egyenlőségnek érdekes, és jellemző kér-

⁵ DEÁK 1993. 216. (Eredetileg: *Militärstatistisches Jahrbuch* 1911)

⁶ DEÁK 1993. 219.

dése volt a párbajképesség (*Satisfaktionsfähigkeit*) fogalma, és általában a párbaj kérdése (*Duellfrage*). A kor becsületkódexe és a társadalom erkölcsi szerinti is, úriember a vélt sérelem kapcsán kialakult konfliktust bizonyos esetekben csak párbajjal intézhetett el megnyugtató módon. A modern, asszimilációs zsidóság harcolt azért, hogy ilyen sértéseket, ha kell, vérrel moshassa tisztára, de a civil közélet számos antiszemita szereplője nem tekintett egy zsidó embert párbajképesnek, bármilyen magas polgári állással rendelkezett is. A tisztikar hivatásos vagy tartalékos tagjaként ugyanakkor mindenki elvitathatatlanul párbajképessé vált, és bizony, számos alkalommal vívtak párbajt sérelmeik eltörlése érdekében a Monarchia zsidó tisztjei.

Egyes vélemények szerint a hadseregen belüli teljes elfogadás a legmagasabb szinteken nem lehetett egészen evidenciaszerű; erre utalhat az, hogy a Monarchia fegyveres testületeinél szolgáló huszonhárom zsidó tábornok közül tizennégy hivatásos tiszti pályája során kikeresztelkedett. Véleményem szerint ezt valószínűleg különösebb presszió nélkül, saját, szabad akaratukból tették; teljesen asszimilálódni akartak. Számos ellenpéldát ismerünk, olyan magas parancsnoki beosztású ezredek, tábornokok, akik nem keresztelkedtek ki, és erre nem is presszionálta őket senki. A hivatásos tisztek alacsony létszámát, Hajdu Tibor véleményével⁷ szemben szerintem nem a keresztény, jobbra katolikus tisztikar merev elzárkózása okozza, hanem az a tény, hogy a katonáskodás a zsidó értelmiség számára nem volt ambicionált életpálya; szívesebben helyezkedtek el olyan polgári szakterületeken, melyek kiegyensúlyozottabb, nagyobb anyagi biztonságot jelentő jövőt jelenthettek. Deák István szerint is „*a kevés zsidó hivatásos tiszt életmódja nyilvánvaló kivételt jelentett az általánosan megszokott zsidó életvitel alól.*”⁸

Már korábban utaltam rá, hogy e zsidó tisztikar, és a nagyszámú zsidó legénység hősiességének egyik fokmérője a részükre adományozott kitüntetések száma volt. Egységes, teljes kimutatás soha nem létezett, és szinte lehetetlen vállalkozás lenne ilyen egy évszázad távlatából összeállítani, de fontos feladatnak tekintem a legteljesebb adatbázist létrehozni, illetve néhány korábban közölt téves adatot korrigálni. Jelen tanulmányban a kérdés néhány szegmensének vizsgálata

⁷ HAJDU 1999. 184.

⁸ DEÁK 1993. 221.

során erre szeretnék kísérletet tenni.

Vizsgálatom tárgya elsősorban a Magyarországról származó, a Monarchia közös haderejében és a haditengerészetnél, valamint a m. kir. Honvédségnél szolgált zsidó katonákról korábban megjelent néhány publikáció; elsősorban a Hegedűs Márton és társai szerkesztésében megjelent *Magyar Hadviselt Zsidók Aranyalbuma*,⁹ valamint a *Magyar Nemzet Aranykönyve*, mely 1921-ben jelent meg, és az Arany Vitézségi Érem magyar kitüntetettjeit gyűjtötte össze, sokszor fényképpel, hőstettük leírásával. Nagy segítségére vannak a kutatónak a különféle ezredtörténetek, melyek a korai 1920-as évektől kezdve az 1940-es évek végéig jelentek meg, és az adott ezred történetét, világháborús szerepét írták le, a tisztikar és a légénység bemutatásával. Ezen kiadványok mindegyike másodlagos forrásnak tekintendő, és a közölt adatok kritikával kezelendők, többszörös egyezés esetén azonban elfogadhatóak, különösen, ha egy adott személyről fénykép is publikálásra került, mely szerencsés esetben pontos képet ad viselt kitüntetései-ről. A téma elsődleges forrásai a Hadtörténeti Levéltárban, illetve Ausztriában, a *Kriegsarchiv*-ban elhelyezett személyi anyagokban fellelhető tiszti minősítési lapok, és a kitüntetési felterjesztések eredeti példányai, vagy a különféle közlönyökben megjelent kivonatai.

Az Osztrák-Magyar Monarchia idején adományozott kitüntetések az alábbiak szerint kategorizálhatóak:

- Érdem utáni elismerések a tisztikar tagjai részére
- Érdem utáni elismerések a légénységi állomány tagjai részére
- Általánosan adományozott kitüntetések

Az utóbbi kategóriába elsősorban olyan emlékérmek, jubileumi érmek, illetve bizonyos szolgálati idő, vagy mérhető teljesítmény alapján elnyerhető kitüntetések tartoznak, melyeket állománykategóriától és rendfokozattól függetlenül a haderő minden egyenruhás tagja elnyerhetett. Ilyennek minősül például az 1873. évi Hadiérem, az 1864. évi Dán Hadjárat emlékérmé, az 1898. évi Katonai Jubileumi Érem, az 1908. évi Boszniai Emlékérmé, az 1908. évi Katonai Jubileumi kereszt, vagy az 1912-13. évi Mozcósítási Kereszt. A tényleges szolgálati évek után jártak a *Militärdienstzeichen*, a Katonai Szolgálati Jel különféle

⁹ Az Aranyalbum három kiadást élt meg 1940 és 1943 között. Az általam vizsgált adatok mindegyik kiadásban azonosan szerepelnek, de a későbbiekben történő hivatkozások mindegyike az 1941. évi kiadásra történik.

fokozatai, melyek ugyan a tisztek és a legénységi állomány részére eltérő kivitelben, és eltérő számú szolgálati évek után, de azonos koncepció alapján, három-három fokozatban kerülhettek adományozásra. A kiérdemlés feltétele egyszerűen az alapszabályokban meghatározott szolgálati évek elérése volt. A Nagy Háború során több új kitüntetés került megalapításra, melyek közül minden katona számára elérhetővé vált a Sebesülési Érem, és a 12 heti frontszolgálat elismeréséül adományozott Károly Csapatkereszt. Ezeket a tömegkitüntetéseket milliós adományozási számukra való tekintettel lehetetlen a zsidó adományozottak szempontjából vizsgálni.

A Monarchia a tisztikar és a legénység részére teljesen eltérő érdem utáni elismerési rendszert alkalmazott; volt azonban egy nagyon sűrűn előforduló eset, amikor egy adott katona mindkét állománykategória kitüntetéseit viselhette; a tartalékos tiszti tanfolyamra jelentkezők szolgálatuk elején hadapród, hadapród-tiszthelyettes, majd zászlósi rendfokozatot viseltek, mielőtt első tiszti rendfokozatukat elnyerték. Ezek a tisztjelöltként viselt rendfokozatok legénységének minősültek a Monarchia fegyveres erőinél, így, amíg az adott személy első tiszti, vagyis hadnagyi kinevezését el nem nyerte, érdemei és bátorsága elismeréséül a legénységi kitüntetéseket kaphatta meg: a Vitézségi Érem különféle fokozatait, valamint ritkábban a Ferenc József Rend Koronás Ezüst és Ezüst, illetve Koronás Vas és Vas Érdemkeresztjeit.

A Vitézségi Érmek II. József császár alapította Bécsben, 1789. július 19-én, Vitézségi Érdempénz (*Ehren-Denkmünze für Tapferkeit*) néven,¹⁰ 1809 májusától nevezik Vitézségi Éremnek (*Tapferkeitsmedaille*).¹¹ Fennállása során külalakja többször változott, az előoldal mindig az aktuális uralkodó hivatalos portréját, hátoldala pedig a babérkoszorúkkal és hadi zászlókkal övezett „*Der Tapferkeit*” (Vitézségért) feliratot ábrázolta; a hátoldal csak IV. Károly uralkodásától változott, amennyiben a német szöveget az univerzálisabb latinra változtatták (*Fortitudini*), és a hadi zászlók egyikén a kétfejű sást angyalos magyar középcímerre cserélték fel. Ezeket a kitüntetéseket csak bátorsággal lehetett kiérdemelni, az adott hősi cselekedethez a megfelelő fokozatot, mindegyiket akár többször is, mely többszöri kiérdemlést az először adományozott kitüntetés szalagján elhelyezett ezüst pántokkal jelezték. A Nagy Háború során a

¹⁰ FELSZEGHY 1944. 348.

¹¹ MERICKA 1974. 168.

Vitézségi Érmek Bronz, II. osztályú Ezüst (Kisezüst) I. osztályú Ezüst (Nagyezüst) és Arany, illetve 1917-től Tiszti Ezüst és Tiszti Arany fokozatban voltak elnyerhetőek, ez utóbbi két fokozatot IV. Károly kifejezetten a tisztikar kérésére alapította 1917. szeptember 15-én, kiemelkedő hősi tettek elismerésére.¹² A Vitézségi Érmek két alacsonyabb fokozata, valamint a Ferenc József Rend érdemkeresztjei sok százezres nagyságrendben kerültek adományozásra, így a legénységi kitüntetések közül ezeket nem vizsgáltam, csak a magasabb fokozatokat, nevezetesen az I. osztályú Ezüst és az Arany Vitézségi Érmeket.

A tisztikar alapvetően a Katonai Érdemérem és a Katonai Érdemkereszt különféle fokozatait, illetve a Monarchia Rendjeinek, nevezetesen az Osztrák Császári Ferenc József Rend, az Osztrák Császári Vaskorona Rend, az Osztrák Császári Lipót Rend, valamint a Mária Terézia Katonai Rend különféle fokozatait nyerhették el. A Magyar Királyi Szent István Rend kifejezetten civil kitüntetés volt, katonaállományú személyek csak az állami közigazgatásban betöltött pozíciójuk során, abban az állásban kifejtett kiemelkedő teljesítményekért nyerhették csak el. Katonai adományozást egyetlen egyet ismerünk, állítása szerint József főherceg nyerte el IV. Károlytól a Rend kardos és hadiékítményes Nagykeresztjét a háború legvégén, ilyen fokozatot azonban az alapszabály nem ismert, hivatalosan nem létezett, és maga József főherceg sem hordta a kardokkal és hadiékítménnyel kiegészített kitüntetést Károly halála előtt, ami az állítás igazságtartalmát legalábbis kétségessé teszi.

Az Aranyalbum szerkesztőbizottsága alapvetően két módon gyűjtötte be a publikált adatokat; részben, mint korábban már utaltam rá, visszanyúltak az Egyenlőségben közölt adatokhoz, illetve a hitközségeken és a sajtón keresztül felhívást intéztek a Nagy Háború veteránjaihoz, és adataik (szolgálatuk lefolyása, elnyert kitüntetések) megadására kérték fel őket. Tekintettel arra, hogy az adatok önkéntes alapon, és ellenőrizetlenül kerültek benyújtásra, illetve ugyancsak ellenőrizetlenül kerültek a háború éveit alatt az Egyenlőségben is publikálásra, ezen adatok mindegyike a megfelelő kritikával kezelendő. Az Aranyalbum szerkesztőinek gyűjtésének eredményei szerint¹³ a Nagyezüst és az Arany Vitézségi Érmek az alábbi megoszlásban kerül-

¹² FELSZEGHY 1944. 377.

¹³ HEGEDŰS 1941. 36-69.

tek adományozásra zsidó katonák részére:

Arany Vitézségi Érem: 190 fő részére

I. osztályú Ezüst Vitézségi Érem háromszor: 4 fő részére

I. osztályú Ezüst Vitézségi Érem kétszer: 49 fő részére

I. osztályú Ezüst Vitézségi Érem egyszer: 761 fő részére

Az általam eddig vizsgált másodlagos források, elsősorban az ezredtörténetek áttekintése során a kötetben felsorolt személyeken kívül még további négy, Arany Vitézségi éremmel kitüntetett, bizonyosan zsidó származású adományozottat találtam, és további 41 olyan személyt, aki a Nagyezüst Vitézségi Érmet nyerte el. Mivel ezek a kiadványok a katonák vallásával nem foglalkoznak, így megállapításaimat elsősorban a név és a társadalmi állás figyelembevételével tettem meg, illetve folyamatban van a zsidó hitközségi anyakönyvek vizsgálata is, azonban az igen gyakori névváltoztatások okán, egyéb kiegészítő adatok híján, illetve sok esetben magának a kutatható forrásnak a hiánya miatt nehezebb a kutatómunka.

A Felszeghy Ferenc által közölt adatok szerint a Bécsi Pénzverde a Világháború éve alatt összesen 4558 darab Arany Vitézségi Érmet adott ki¹⁴, ebből pedig a Szent Korona országaiból sorozott legénység részére adományoztak kb. 1900 darabot, tehát az összes magyar adományozott mintegy 10%-a zsidó, vagy a zsidótörvények értelmében zsidónak minősülő személy volt.

Nagyezüst Vitézségi Érmet kiadtak mindösszesen kb. 160,000 darabot, ebből a magyar honos legénység részére adományoztak kb. 85,000 darabot.¹⁵ Ha kiegészítjük az Aranyalbumban bemutatott személyek listáját az általam talált adományozottakkal, ugyancsak kijelenthető, hogy legalábbis mintegy 855 fő kapta meg a Nagyezüstöt egyszer, vagy többször, így az arányszám ugyancsak eléri, sőt, valamivel meg is haladja a 10%-ot. Figyelembe véve, hogy az 1910. évi népszámlálás a Magyar Birodalomban élő zsidóság (vagyis a magukat zsidó vallásúnak valló személyek) létszámát 831,162 főben állapította meg, mely az összlakossághoz mérten mintegy 5%-ot jelentett, úgy joggal feltételezhetjük, hogy a kitüntetettek száma mindkét esetben a zsidóság országos arányszámát kétszeresen haladja meg.

¹⁴ FELSZEGHY 1944. 357.

¹⁵ FELSZEGHY 1944. 357.

A tiszti kitüntetések esetében ugyancsak az adományozások rendkívül nagy száma miatt nem vizsgáltam a Ferenc József Rend Koronás Arany és Arany Érdemkeresztjeivel, a Bronz és az Ezüst Katonai Érdeméremmel, vagyis a *Signum Laudis*-al, illetve a Katonai Érdemkereszt III. osztályával kitüntetett katonák esetleges érintettségét. Jelen tanulmányban kizárólag a rendi kitüntetésekkel, a Katonai Érdemkereszt II. és I. osztályával, illetve a Tiszti Arany és Ezüst Vitézségi Éremmel dekorált katonákat szeretném hasonló módon áttekinteni.

A legmagasabb, bátorságért adományozott kitüntetésnek, a Katonai Mária Terézia Rendnek egyetlen zsidó származású kitüntetettje volt, nemes göllei Inselt István tábornok,¹⁶ aki a Rend Lovagkeresztjét a Rendi Kancellária 1929. december 21-én kelt döntése alapján, még zászlóaljparancsnok őrnagyként, az 1915. július 4-én, a Doberdón végrehajtott haditettéért nyerte el. Inselt tábornok már kereszténynek született, de mindkét szülője zsidó volt, akik a nemesség elnyerésekor tértek át a római katolikus vallásra. A Mária Terézia Rend mellett egyébként számos egyéb magas kitüntetés volt, így a Lipót Rend kardos és hadiékítményes lovagkeresztjét is elnyerte két ízben, illetve birtokosa volt a Vaskorona Rend III. osztályának, a Katonai Érdemkereszt III. osztályának, a *Signum Laudis*-nak, és a Porosz Vaskeresztnek is.

Az Aranyalbum tévesen megnevez még egy személyt, bizonyos Popper Ferencet, mint a Mária Terézia Rend lovagkeresztjének birtokosát.¹⁷ Mivel a Rend összes adományozottja ismert, biztonsággal kijelenthető, hogy ilyen nevű rendtag nem volt; tagja volt a rendnek viszont Poppr (*sic!*) Emil százados, aki azonban nem volt sem zsidó vallású, sem zsidó származású, tehát e tekintetben nem jöhet számításba.

Az Aranyalbum nem nyilatkozik a legmagasabb rendfokozatot elért zsidó származású magyar tisztt, báró Hazai Samu vezérezredes, m. kir. honvédelmi miniszter kitüntetéseiről, pedig Hazai báró sok más magas kitüntetés mellett a Vaskorona Rend I. osztályát, a Lipót Rend nagykeresztjét, és a Katonai Érdemkereszt I. osztályát is elnyerte.¹⁸

¹⁶ Született göllei Inselt Manó, vagy németül Emanuel Inselt, a sematizmusokban is így szerepel. Az István név felvételére az 1920-as évek elején kerülhetett sor, valószínűleg ezredesi előléptetések, 1921-ben.

¹⁷ HEGEDŰS 1941. 30.

¹⁸ BALLA 2010. 153.

Megemlíti viszont nemes borszczewkai Léderer Henrik altábornagy II. osztályú Katonai Érdemkeresztjét és II. osztályú Vaskorona Rendjét; ez utóbbi két kitüntetést rajta kívül még nemes doberdói Bánlaky (Breit) József altábornagy birtokolta csak a zsidó származású tisztek közül.

A Lipót Rend lovagkeresztjének csak 8¹⁹ kitüntetettjét sorolja fel az Aranyalbum; nem említik, de Léderer Henrik altábornagy, Hazai Samu, Kornhaber Adolf, Schweitzer Ede, és Bánlaky József is birtokolta ezt az érdemrendet. Említésre méltó még, hogy nemes krupieci Bauer Gyula tábornok, a cs. és kir. 44. „*Albrecht főherceg*” gyalogezred parancsnoka is felterjesztést nyert a Lipót Rend lovagkeresztjére, azonban a tényleges adományozásra a háború vége, és ezzel egyidejűleg a Monarchia felbomlása okán nem került sor.

A Vaskorona Rend III. osztályának 72²⁰ adományozottját ismeri az Aranyalbum, és más, Vaskorona Renddel dekorált zsidó katonát én magam sem találtam az egyéb forrásokban.

Szervezetileg a Mária Terézia Rendhez tartoztak 1918 után a Tiszti Arany és a Tiszti Ezüst Vitézségi Érmek. A Tiszti Aranyérem birtokosaiként az Aranyalbum az alábbi személyeket sorolja fel:²¹ Szilárd Béla, Róth Ede, Hasenfeld Ervin, és Mann Dénes.

A Mária Terézia Rend lovagjainak köre igen jól dokumentált, a kitüntetettek teljes körét ismerjük, mert az 1930-as évek elejéig még működő, és a háborús felterjesztéseket elbíráló Rendi Kancellária tevékenysége széles körű nyilvánosságot kapott, a kitüntetettek pedig a korszak ünnevelt hősei voltak. Ezen információk ismeretében biztonsággal kijelenthető, hogy Mann Dénes és Hasenfeld Ervin nevű kitüntetettje a Tiszti Arany Vitézségi Éremnek nem volt; Hasenfeld Ervint egyébként a legénységi Arany Vitézségi Érem birtokosaként is jelzik ugyanott, de ezzel a névvel legénységi adományozás sem ismert. A szerkesztés pontatlansága abban is megmutatkozik, hogy további két zsidó származású kitüntetettet nem sorolnak fel, nevezetesen Léderer Henrik altábornagyot, és a Limanovánál csodálatra méltó bátorságot bemutató nemes márkaszéki Bauer Gyula huszár századost, krupieci Bauer Gyula tábornok unokaöccsét. Szilárd Béla őrnagy és Róth Ede

¹⁹ HEGEDŰS 1941. 29-30.

²⁰ HEGEDŰS 1941. 31-35.

²¹ HEGEDŰS 1941. 30.

adományozása igazolt; ismereteim szerint a nevét később Róth-ról Regősre magyarosító és megkeresztelkedő vitéz Regős Ede százados volt az önmagát „fajmagyar” és keresztény szervezetként meghatározó Vitézi Rend²² egyetlen zsidó vallású tagja, a kivétel, mely erősíti a szabályt. Kijelenthető tehát, hogy az Aranyérem 99 magyar honos kitüntetettjéből²³ négyen voltak zsidó származásúak.

A Tiszti Ezüst Vitézségi Éremnek hat zsidó kitüntetettjét sorolja fel²⁴ az Aranyalbum: Hirsch Miklós hadnagyot, Kronstein József századost, Stern Jenő főhadnagyot, aki valószínűleg azonos az Aranyalbum 83. oldalán fényképpel közölt Solymár Jenő e.e. főhadnaggal, Szász Imre főhadnagyot, Tenner Imre hadnagyot, és dr. Vészi (Weisz) Mátyást. A Tiszti Ezüstéremmel dekorált katonák pontos száma ismeretlen, Felszeghy Ferenc is csak azt a 38 tisztet tudta közreadni,²⁵ akit később vitézzé is avattak. Tekintettel arra, hogy ebben a listában a fenti hat zsidó tiszt nem szerepel, legalábbis 44 magyar honos adományozottal kell számolnunk, de közmegegyezés van arról, hogy ebből a kitüntetésből még kevesebb került adományozásra, mint az Aranyéremből.²⁶

A fenti adatok azt bizonyítják, hogy minden egykorú, vagy napjainkban hangoztatott hazug állítással szemben, a magyar zsidóság jelentős mértékben kivette részét a Nagy Háború harcaiból, és a személyes vitézség legfelsőbb elismerésének látható jeleként viselt kitüntetések nagy számban adományozták fiaik részére; látható, hogy országos számarányukkal megegyező, vagy azt meghaladó mértékben részesültek a királyi kegyben a háború idején. Emlékezzünk rájuk!

²² A Vitézi Rend Kis Kátéja kimondta, hogy a Rend tagjai, családtagjaikkal, leszármazottaikkal együtt egy „erős, hatalmas, fajmagyar, keresztény erkölcsű, békében bölcs és dolgos, háborúban erős és a hazához mindenkor és minden körülmények között hű, nemzetfenntartó, a magyar társadalmat erősítő szervezetet képeznek.”

²³ FELSZEGHY 1944. 379-381.

²⁴ HEGEDŰS 1941. 35.

²⁵ FELSZEGHY 1944. 382.

²⁶ FELSZEGHY 1944. 378.

IRODALOM

BALLA Tibor

- 2010 *A Nagy Háború osztrák-magyar tábornokai.* Tábornagyok, vezérezredek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornokseregvezetők. Argumentum Kiadó, Budapest.

DEÁK István

- 1993 *Volt egyszer egy tisztikar.* A Habsburg-monarchia katonatisztjeinek társadalmi és politikai története 1848-1918. Gondolat Kiadó, Budapest.

FELSZEGHY Ferenc et al

- 1944 *A rendjelek és kitüntetések történelmünkben.* Társadalmi Könyv- és Lapkiadó Vállalat, Budapest.

HAJDU Tibor

- 1999 *Tisztikar és középosztály.* Ferenc József magyar tisztjei. História Könyvtár, Monográfiák 10. Budapest.

HEGEDŰS Márton et al

- 1941 *Magyar Hadviselt Zsidók Aranyalbuma.* Budapest.

MERICKA, Václav

- 1974 *Orden und Ehrenzeichen der Österreichisch-Ungarischen Monarchie.* Verlag Anton Schroll, München und Wien.

Magyarok az első világháborúban – szakkönyvgyűjtemény. Különböző ezredtörténetek az Arcanum Adatbázis Kft. digitalizált kiadásában (DVD-ROM, 2014).

DECORATIONS FOR THE JEWISH SOLDIERS OF AUSTRIA-HUNGARY IN THE GREAT WAR

Heroism and bravery has been measured by certain decorations by the Emperor-King of Austria-Hungary since the 18th century, and even earlier, however, the origins of most Austro-Hungarian orders and medals root in the rococo era of the Empire. As part of the equality process, from the first half of the 19th Century the military became more and more opened for Jewish soldiers, and by the second half of the century the presence of Jewish officers and NCOs as well as simple soldiers became common in every branch and rank within the whole of the Armed Forces. While in the civilian life this equality was often questioned, the military offered a chance for any brave Jewish soldier to excel and distinguish himself, regardless of nationality, faith, or beliefs. In my study, I will try to examine the contemporary literature, the data which was published between 1920-1944 about the decorations which were awarded to Jewish soldiers, and correct them, as most of those are regrettably do not correspond with other relevant and proven information we have available from other sources.

Doberdói Bánlaky Breit József
altábornagy

Lederer Henrik
vezérőrnagy

Krupieci Bauer Gyula tábornok